

13 jan Trainen (5) & bewustzijn 2

Inleiding

Een leraar stemt trainingen af op wat leerlingen willen en kunnen. De vrije oefening geeft hem daarvoor aanwijzingen (zie 12 okt & 12 nov). De regie van de leraar is nodig omdat een leerling zijn opties en beperkingen niet goed kent. Dat wordt deels verklaard door domeinen van bewustzijnsontwikkeling¹ (zie 12 dec).

Domeinen van bewustzijnsontwikkeling

We noemen een domein van bewustzijn in het dagelijks leven rijpheid. We zien daarin ontwikkeling, dat gaat van verstandig naar wijs. Rijpheid herkennen we aan een combinatie van gevoel en verstand, van beheersing en distantie.

Het gedrag kenmerkt het domein waar iemand verkeert. Dat is intuïtief of gevoelsmatig gedrag waarvan iemand zich zelf niet bewust is.

Kenmerkend voor de indeling van Kegan is, dat iemand zich wel bewust is van zijn gedrag in het voorafgaande domein, waar hij soepel en realistisch kan reflecteren. De presentatie van domeinen (in 12 dec) is uitgebreid met de kenmerken regels en gezag. Afhankelijk van de bewustzijnsontwikkeling reflecteren mensen anders op het wat en waarom van regels en gezag.

Kegan onderscheidt vijf domeinen van bewustzijn:

1. Impulsief domein, 2 - 6 jarigen
Bewust: geen of beginnende reflectie op het geven van namen aan dingen en mensen
Intuïtief: volgt eigen impulsen en percepties
Regels: zijn er niet (wel regelmaat)
Gezag: gaat mee met de weldoener (de goede overlever, het lijkt wat op dierenliefde)
2. Instrumenteel domein, 7 - 10 jarigen, ook adolescenten en enkele volwassenen
Bewust: reflectie op namen geven en op impulsen en percepties; een autonome persoon
Intuïtief: gevoelsmatig doel-/middelrelaties benutten voor eigen behoeften; wordt daarbij geraffineerd genoemd maar is zich dat zelf niet bewust. Ziet gevoelens van anderen, maar kan zich niet goed inleven. Negeert regels als ze niet de eigen doelen dienen. Imiteert wat anderen hebben.
Regels: houdt zich aan regels vanwege beloning en straf
Gezag: handelt doelgericht (de goede uitvoerder)
3. Interpersoonlijk domein, de oudere adolescent en de meeste volwassenen
Bewust: reflectie op gevoelens en op doel-/middelrelaties; een sociale persoon
Intuïtief: interpersoonlijk en zelfbewust optreden; maakt afwegingen van verschillende belangen groepen, kan zich inleven. Imiteert wat anderen doen
Regels: houdt zich aan regels voor het behoud van relaties, komt niet op voor zichzelf
Gezag: komt afspraken na (goede vriend)

4. Zelfsturend domein, 20% van de volwassenen, 50% van hoger opgeleiden
Bewust: reflectie op gevoelens, op benutten van doel-/middelrelaties, en op interpersoonlijk en zelfbewust optreden; een zelfstandige persoon
Intuïtief: handelt vanuit eigen identiteit en waarden systeem en neemt standpunten in
Regels: houdt zich aan regels omdat die een groter geheel ordenen
Gezag: zorgt voor fair play (de goede baas)
5. Transformerend domein, slechts enkele volwassenen na hun 40e jaar
Bewust: reflectie op gevoelens, op benutten van doel-/middelrelaties, op interpersoonlijk en zelfbewust optreden en op handelen vanuit eigen identiteit en waardensysteem en stellingname; een inspirerende persoon
Intuïtief: leeft met verschil van ideologie, streeft vanuit meerdere waardensystemen naar oplossingen.
Regels: kiest regelsystemen die passen bij situaties
Gezag: verandert de regels (de goede leider)

Het is illustratief de *Regels* toe te passen op politiewerk. Politie en justitie hebben het meeste werk aan correctie van mensen in het instrumentele domein: vervolgen van overtreders van de regels en mores leren door (beloning en) straf. Uitleggen dat regels belangrijk zijn en een doel dienen, zal meestal niet overkomen. De meeste mensen zullen bij een preekje over goed gedrag ja knikken om sancties te verlichten (domein 2) of voor het behoud van de goede vrede (domein 3). Een minderheid van de bevolking is er wel gevoelig voor, omdat zij een rijpheid hebben in domein 4.

Conclusie

Wellicht de belangrijkste conclusie is dat mensen op de grens van hun bewustzijnsontwikkeling meer kunnen aanvoelen dan begrijpen. Dat betekent dat bij ontwikkelen van mensen het voor doen in de context vele malen sterker werkt dan het in abstractie uitleggen. Het is wel belangrijk om bij belevenissen stil te staan door er op te reflecteren (zodat vakkennis beter wordt begrepen, vakvaardigheid beter wordt gedaan, praktijkrepertoire beter wordt herkend, oordeelsvermogen wordt geoefend en een hoger niveau van bewustzijn wordt aangesproken - zie 12 sep). Na enige ervaring is een korte handleiding/instructie veel handiger dan het telkens weer voor te doen. Als iemand in een domein eenmaal volledig bewust is dan kan hij daarin door studie veel sneller zijn vakkenis verder ontwikkelen dan door praktijkwerk. Het gevoel voor de werkelijkheid zal hij altijd weer ontwikkelen door contact met de werkelijkheid. Effectief afwisselen van praktijk- en theorie is dus gebonden aan strenge regels.

Verwijzingen naar *Gereedschap* kunnen gevonden worden op de sitemap: www.raccent.nl/site.php?pagina=sitemap

¹ Kegan (1994) *In over our heads. The mental demands of modern life*. Cambridge (MA) Harvard University Press.